

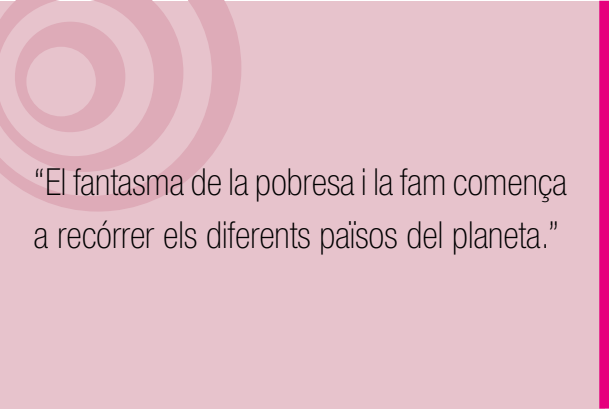

COVID-19 i els ODS

Núria Camps Mirabet i Pere Enciso Rodríguez

Departament de Dret Públic i Departament d'Economia Aplicada. Universitat de Lleida

Aquest any 2020 va començar amb una voluntat política i institucional, semblava que ferma, d'impulsar l'Agenda 2030 i els 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS), motivat, sobretot, per les grans mobilitzacions arreu del planeta, que es van dur a terme al llarg de l'any 2019, on es reclamava tenir cura del medi ambient.

“El fantasma de la pobresa i la fam comença a recórrer els diferents països del planeta.”

A partir del mes de febrer es comença a viure una nova realitat l'aparició d'una epidèmia que va sorgir a Wuhan (Xina) al desembre de 2019 i que es va anar estenen pels diferents països, esdevenint una pandèmia, com a conseqüència de la gran capacitat de desplaçament de les persones a través dels avions i els diferents mitjans de transport, la globalització.

Alguns líders polítics i socials, veient l'actual conjuntura, es poden veure molt predisposats a proposar, en aquests moments d'emergència sanitària i de crisi econòmica que ha traspassat el llindar de la porta en moltes societats, que és convenient oblidar-nos dels ODS.

Els que poden fer aquestes afirmacions són persones interessades en aturar la necessitat de canvi de model productiu que és urgent aplicar per resoldre els problemes tan greus amb els que s'enfronten les diferents societats del planeta.

Es comença a donar un consens general de resignació de que la pandèmia provocarà una crisi econòmica més gran que la de 1929 i la de 2008. Aquesta crisi està provocant i provocarà el tancament de moltes petites i mitjanes empreses molt vinculades amb activitats econòmiques de proximitat, locals. Riquesa que es queda en el territori. La reducció d'activitat econòmica comportarà una reducció en el nivell d'ocupació, reduint-se el nivell d'ingressos de milers i milers de famílies. El fantasma de la pobresa i la fam comença a recórrer els diferents països del planeta, en uns casos agreujant la situació i en altres com a nova problemàtica social.

Per intentar aturar això, és necessari que els diferents governs actuïn i treballin amb més energia per assolir els ODS. Algunes persones es preguntaran per què? La resposta és relativament senzilla; si és vol lluitar contra la pandèmia i les seves conseqüències econòmiques i socials és necessari mantenir en l'horitzó de les polítiques econòmiques els ODS.

La primera reacció que s'ha tingut ha estat la d'intentar aturar l'avançament de la pandèmia i intentar curar a les persones que anaven emmalaltint i procurar evitar el màxim de persones mortes. Per això es van mobilitzar tots els recursos disponibles (amb més o menys intensitat) i se'n van cercar de nous per poder actuar. Aquest posicionament està molt lligat amb l'objectiu número 3, *Bona salut: Garantir vides saludables i promoure el benestar per a totes les edats*. Avui el conjunt de la societat està d'acord en aquest punt, és molt difícil de rebatre'l. Com es proposa des de l'ecofeminisme es tracta de posar la vida al centre, “significa comprender el valor de la reciprocidad” y el apoyo mutuo” (Herrero, 2013), és un camí indefugible per assolir una forma d'existència col·lectiva sustentada en l'equitat interpersonal i intergeneracional¹.

“Hi ha la necessitat d'evitar que la pandèmia agreugi les estructures de desigualtat i es produeixi una escalada en el nombre de persones pobres i en l'augment de la fam en la població.”

En l'àmbit econòmic, una de les primeres actuacions que s'estan aplicant és intentar reduir l'impacte negatiu que ha tingut l'aturada de l'activitat econòmica. L'objectiu 8 dels ODS diu: *Ocupació digna i creixement econòmic: Promoure un creixement econòmic sostingut, inclusiu i sostenible, una ocupació plena i productiva, i un treball digne per a totes les persones*. És difícil oposar-se a aquesta premissa per poder tirar endavant. No obstant, la inclusió del paràmetre “creixement econòmic” en aquest ODS 8 ha comportat que sigui un dels Objectius de l'Agenda 2030 que ha suscitat més controvèrsia. Una part de la comunitat científica concita la idea de canvi de paradigma. Propugna abandonar l'actual sistema econòmic “extractivista” basat en una explotació il·limitada dels béns comuns (Naciones Unidas, 2020) i en la consecució d'objectius individuals i proposa, mesures alternatives amb un real efecte transformador per evitar el col·lapse, com el decreixement (Di Donato, 2009)² i polítiques més humanes basades en la cooperació i la solidaritat i no en l'acumulació i la cobdícia. Aquest canvi de paradigma passa, en definitiva, per revertir l'ac-

1. Aquí és quan cobren especial interès les afirmacions de Piotr Kropotkin “la ayuda mútua és al regla general” y “el hecho dominante de la naturaleza”, existeix un “instinto de simpatía mútua”, en Kropotkin P. *Ética: Origen y evolución de la moral*: Piotr Kropotkin; 2018. 292 p. En aquest sentit resulta molt interessant l'anàlisi de Evelyne Pieller oposant aquesta visió al darwinisme social, en el seu article: Pieller E. *Hacia un futuro común. Reinventar la humanidad...* Le Monde diplomatique en español. 2020, abril. Recuperat de: <https://mondiplo.com/reinventar-la-humanidad>.

2. Alguns autors van més enllà com Riechman J. *Otro fin del mundo es posible, decían los compañeros. Sobre transiciones ecosociales, colapsos y la imposibilidad de lo necesario*: mra edicioens; 2020.

tual model de creació de riquesa emparat en una desregulació financera internacional a la mida de les grans corporacions, en acords comercials asimètrics, en l'elusió i la manca de transparència fiscal, així com en l'existència de paradisos fiscals.

Vinculada amb la problemàtica anterior hi ha la necessitat d'evitar que la pandèmia agreugi les estructures de desigualtat i es produeixi una escalada en el nombre de persones pobres i en l'augment de la fam en la població (gran activisme dels moviments socials en anar subministrant aliments a aquells segments de la població que han vist reduir de forma progressiva els seus ingressos) i procurar evitar que incrementi la desigualtat entre els diferents membres de la societat així com entre els països. En aquesta línia van els objectius 1, *Erradicació de la pobresa: Acabar amb la pobresa en totes les seves formes a tot arreu*; 2, *Lluita contra la fam: Acabar amb la fam i la inanició, aconseguir la seguretat alimentària, millorar la nutrició i promoure una agricultura sostenible* i 10, *Reducció de la desigualtat: Reduir la desigualtat entre i dins dels països*.

Els dos mesos de confinament, que han provocat una reducció en la mobilitat i l'activitat productiva han comportat una millora, molt significativa, de la qualitat de l'aire, sobretot, en les zones industrials i de gran moviment de vehicles i, els diferents mitjans de comunicació, han anat mostrant imatges de com s'anava recuperant flora i fauna en els diferents espais de la Terra. A més, se'ns ha recordat els milers de persones que moren cada any com a conseqüència dels alts nivells de contaminació atmosfèrica. En aquest sentit, aquesta aturada econòmica ha afavorit la consecució dels objectius 13, *Lluita contra el canvi climàtic i els seus efectes*; 14, *Flora i faunes aquàtiques: Conservar i utilitzar de forma sostenible els oceans, mars i recursos marins per a un desenvolupament sostenible* 15 *Flora i fauna terrestres: Protegir, restaurar i promoure l'ús sostenible dels ecosistemes terrestres, gestionar els boscos de manera sostenible, combatre la desertificació, i detenir i revertir la degradació de la terra i detenir la pèrdua de la biodiversitat*. Encara que, aparentment, sembla que no haurien de tenir relació, l'alarmant pèrdua de la biodiversitat ha estat assenyalada com una de les causes vinculades a l'aparició d'epidèmies i també a la pandèmia COVID-19 (Shah, 2020, març). En la mesura que les activitats humanes continuïn degradant els ecosistemes del planeta i reduint els espais que ocupa la fauna salvatge, és probable, com apunten els epidemiòlegs, que veiem altres patògens transmesos d'animals salvatges a humans. En canvi l'atenció mediàtica que es presta a aquesta fulgurant pèrdua de biodiversitat no és gaire rellevant, malgrat estar en vigor, des de 1993, el Conveni sobre la Diversitat Biològica que han ratificat la gran majoria dels Estats. Els obliga a la conservació de la diversitat biològica, en tant que interès comú de tota la humanitat, a la utilització sostenible dels seus recursos biològics i a la participació justa i equitativa en els beneficis que es deriven de la utilització dels recursos genètics.

Aquestes setmanes de confinament, els diferents nois i noies han deixat d'assistir a classe presencial, però els centres educatius han ficat tasques als seus respectius alumnes i s'ha pogut constatar la divergència de mitjans a l'abast de l'alumnat, sent un element de discriminació entre els i les diferents estudiants disposar d'uns mitjans tècnics que estan relacionats amb la capacitat de poder adquisitiu de les diferents famílies. L'acció política per reduir aquestes desigualtat en la capacitat

d'aprenentatge està molt relacionada amb l'objectiu número 4, *Educació de qualitat: Garantir una educació inclusiva per a totes i tots i promoure oportunitats d'aprenentatge duradores que siguin de qualitat i equitatives.*

Una de les lliçons que s'han après aquests dies, com a conseqüència de la incertesa amb que cada família està fent front al present i al futur, ha estat que s'ha de vigilar molt quines despeses es fan i que és molt important saber que consumim i que els productes siguin de proximitat per permetre que els nostres conciutadans/es puguin aconseguir ingressos que els ajudin a continuar amb la seva activitat econòmica. Molt en la línia que marca l'objectiu 12, *Consum responsable: Garantir un consum i patrons de producció sostenibles.* Prevenir noves pandèmies, revertir la situació d'emergència climàtica i de pèrdua de biodiversitat depèn, no solament de l'acció governamental, sinó també dels nostres hàbits de consum, tots i totes podem contribuir-hi, cal trobar una altra manera d'habitar al món que trenqui amb la lògica antropocèntrica destructiva d'ecosistemes que relega la natura a un mer d'objecte extracció.

Un dels consells que s'està donant a la ciutadania, des de les diferents autoritats sanitàries i difosa pels mitjans de comunicació, per ajudar a aturar la pandèmia és la necessitat de que la població es renti sovint les mans. Per això és imprescindible que la població tingui al seu abast aigua potable i sanejament i energia per poder rentar la roba possiblement contaminada amb aigua molt calenta. L'acció de garantir aquests béns bàsics, està molt interrelacionada amb els objectius 6, *Aigua potable i sanejament: Garantir la disponibilitat i una gestió sostenible de l'aigua i de les condicions de sanejament* i ODS 7, *Energies renovables: Garantir l'accés de totes les persones a fonts d'energia assequibles, fiables, sostenibles i renovables.*

La lluita contra la pandèmia ha mostrat que un país necessita prioritàriament més mitjans relacionats amb l'àmbit sanitari i de les cures per això és convenient realitzar noves inversions en infraestructures en aquests àmbits, en la línia de l'objectiu 9, *Innovació en infraestructures: Construir infraestructures resistents, promoure una industrialització inclusiva i sostenible i fomentar la innovació.* També s'ha pogut constatar que un país sol no pot trobar la solució, necessita aliances amb altres països, amb les diferents institucions per poder aturar i vèncer a la COVID-19, actuació molt relacionada amb l'objectiu 17, *Establir aliances per als objectius mundials: Enfortir els mitjans per implementar i revitalitzar les associacions mundials per a un desenvolupament sostenible.* Si bé els Estats són el principals titulars d'obligacions, dins el seu territori, en matèria de salut pública i de benestar social, aquesta crisi s'ha d'abordar també a escala mundial doncs està travessada per molts factors transnacionals (Morillas, 2020). S'ha evidenciat un replegament cap a lo nacional per fer front a les conseqüèn-

“La lluita contra la pandèmia ha mostrat que un país necessita prioritàriament més mitjans relacionats amb l'àmbit sanitari i de les cures.”

cies d'una deslocalització desenfrenada, que inclou la producció de materials essencials per garantir la salut pública. Ha sigut lamentable l'espectacle que han ofert els Estats, fins i tot membres del mateix "club" com la Unió Europea, competint en el mercat internacional a l'hora de comprar material sanitari i equips de protecció individual. La manca d'una resposta coordinada mitjançant directives comunes per part de la UE, la feblesa de l'OMS per marcar les pautes a seguir, la garantia d'una immunització efectiva i accessible per a tothom són factors que evidencien la necessitat de reforçar aliances que serveixin per generar un canvi radical.

A la fi, allò que qualsevol societat cerca o hauria de cercar és poder posar a l'abast de la seva ciutadania unes ciutats sostenibles i assentaments humans que siguin inclusivament, segurs, resilents i sostenibles (objectiu 11, ciutats i comunitats sostenibles), que puguin viure amb pau i justícia (objectiu 16), és a dir, que promoguin societats pacífiques i inclusives per aconseguir un desenvolupament sostenible, proporcionar a totes les persones accés a la justícia i desenvolupar institucions eficaces, responsables i inclusives a tots els nivells.

Un dels impactes més negatius que podria tenir aquesta crisi sanitària i social és que els Estats s'oblidessin les seves obligacions en l'assoliment de l'ODS 5. La igualtat de gènere té un caràcter transversal i la seva consecució condiciona

el compliment d'altres ODS. Aquesta pandèmia ha evidenciat que afecta d'una manera rellevant a les dones exacerbant l'esclatxa de gènere (Solanas Cardín, 2020). El confinament mostra com són elles les més dedicades a les cures dins la llar (Minello, 2020), la majoria del personal sanitari que treballa en primera línia són dones i són, en la seva gran majoria, dones les que es veuen obligades a conviure amb el seu agressor. En canvi, hem pogut constatar que, en els escassos de països on els més alts dirigents eren dones,

"Treballar per aturar la pandèmia i evitar que la crisi econòmica s'aboni sobre la població amb menys recursos està en la línia de treballar per aconseguir els ODS."

juntament amb el fet que són Estats dels més ben posicionats econòmicament, la pandèmia s'ha encarat de forma més eficient i efectiva. La discriminació i subordinació de la dona representa una "injustícia global aclaparadora" (Naciones Unidas, 2020, 7 de març). Mentre no s'incorpori l'enfocament de gènere en el disseny de les estratègies per encarar les pandèmies, la paritat en la presa de decisions i en l'execució de les polítiques públiques, la humanitat no se'n sortirà.

Per tant, treballar per aturar la pandèmia i evitar que la crisi econòmica s'aboni sobre la població amb menys recursos està en la línia de treballar per aconseguir els ODS. Aquest ha de ser el camí que ha de seguir la política econòmica de qualsevol govern aplicant les mesures necessàries per implementar polítiques transformadores que facin realitat aquests objectius i les metes associades. Tot escoltant la veu de la gent que s'articula de forma col·lectiva, des de diferents lògiques comunitàries, però amb un repte comú, canviar el món. Ara bé, els Estats per si sols, es

prou evident, tampoc poden donar resposta als desafiaments globals. Si el lema de l'Agenda 2030 "no deixar ningú enrere" no és tan sol un assertiu eslògan, han de mostrar una ferma voluntat política per fer-ho possible entre tots i, de moment, no sembla que s'hagi pres aquest camí. Al contrari, una vegada més s'evidencia el drama que té plantejat la humanitat en l'actual moment històric: estem en una etapa de transició, alguns l'anomenen crisi civilitzadora, entre un sistema que fa aigües en els aspectes més essencials degut a les grans desigualtats que el defineixen i el recanvi que encara no tenim. Ens manca una arquitectura institucional; i una governança global democràtica, transparent, sòlida, multinivell i multiactorial (poligovernança). Articulada jurídicament, d'acord amb el principi de subsidiarietat, i políticament: entorn al principi d'unitat en la diversitat, al respecte a la vida i a les cures que la fan possible, l'ajuda mútua, a la cooperació arrelada en la nostra biologia i orientada a la consecució del bé comú. Probablement per arribar fins aquí encara ens falta madurar, per tal de pensar, i activar-nos en clau d'espècie humana. I depèn de com actuem serà aquesta transició.

Referències

- Di Donato, M. (2009). Decrecimiento o barbarie. Entrevista a Serge Latouche. *Papeles*(107), 159-169. Recuperat de https://www.fuhem.es/papeles_articulo/decrecimiento-o-barbarie-entrevista-a-serge-latouche/
- Herrero, Y. (2013). Miradas ecofeministas para transitar a un mundo justo y sostenible. *Revista de Economía Crítica*(16), 278-307.
- Minello, A. (2020). The pandemic and the female academic. *Nature*. doi:10.1038/d41586-020-01135-9
- Morillas, P. (2020). Coronavirus: Entre lo global y lo nacional. *CIDOB opinión*, 1-3.
- Naciones Unidas. (2020). La pérdida de la biodiversidad es una pérdida para la humanidad. Recuperat de <https://www.un.org/es/observances/biological-diversity-day>
- Naciones Unidas. (2020, 7 de març). Día Internacional de la Mujer: La igualdad beneficia a todos. Recuperat de <https://news.un.org/es/story/2020/03/1470741>
- Shah, S. (2020, març). Contra las pandemias, la ecología. *Le Monde diplomatique en español*. Recuperat de <https://mondiplo.com/contra-las-pandemias-la-ecologia>
- Solanas Cardín, M. (2020). *La crisis de la COVID-19 y sus impactos en la igualdad de genero*. Recuperat de <http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/2a36336f-585a-4540-acd8-7610444b88f2/ARI33-2020-Solanas-crisis-del-COVID-19-y-sus-impactos-en-igualdad-de-genero.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=2a36336f-585a-4540-acd8-7610444b88f2>

